

NOVADI ZAĻO

Mežs nav tikai planētas plaušas

Latvija ir ceturtnā mežainākā valsts Eiropā. Mūsu mežos 36% koku ir priedes, 16% – egles, 24% – bērzi, 9% – apses, tad baltalkšņi, melnalkšņi, ozoli, oši un citi koki. Tieši koku daudzveidība ir viena no mūsu mežu vērtībām, turklāt daudzi atzīst, ka bez bioloģiskās vērtības var runāt arī par citiem labumiem, kuru mums nebūtu bez meža.

Pandēmijas laiks mainīja vērtību

Mežu kā vietu un tā sniegtos pakalpojumus, iespējas un izmantošanas veidus mēs uztveram kā pašsaprotamus. “No filozofiskā viedokļa daudzi cilvēki, kuri dzīvo lielās pilsētās, mežu uztver citādāk: varbūt tikai kā sēņošanas vietu rudenī vai pastaigu vietu atvaļinājumā pie jūras, kuram jāiet cauri no autostāvvietas līdz liedagam. Tajā pašā laikā pētījumos lasāms, ka daudzās industriālās valstīs mežu uztver kā kaut ko draudīgu, neskaidru, noteikti ne kā drošu vietu, bet Latvijā cilvēki to uztver kā jauku vietu pastaigām, drošu vietu, restartēšanās vietu, ogu un sēņu ieguves vietu u.tml.” salīdzina Dabas aizsardzības pārvaldes (DAP) projekta “LIFE-IP LatViaNature” meža biotopu eksperte Sandra Ikauniece. “Iespējams, mežs Latvijā mums ir arī identitātes daļa, mēs tomēr, salīdzinot ar daudzām Eiropas valstīm, dzīvojam tuvu dabai un pavadām tajā daudz laika. Vēl ir tāds ētisks jautājums – kādu pasauli atstājam saviem mazbērniem – daudzveidīgu un bagātu vai noplicinātu un nabadzīgāku, iznīcinājuši skaistas vietas un retas sugas, kuras mūsu mazbērni vairs neredzēs?” norāda speciāliste.

Viņa tāpat atgādina, ka no bioloģiskā viedokļa meži ir daļa no apkārtējās ekosistēmas, tāpat kā arī ūdeņi, pļavas, purvi. Tās līdzsvars un spēja pašatjaunoties un būt līdzsvarā ir nozīmīga, lai mēs varētu dzīvot veselībai un dzīvībai draudzīgā vidē.

“Man liekas, ka daudz kas mainījās pandēmijas laikā, kad cilvēki vairāk sāka novērtēt meža sniegtos labumus rekreācijai, atpūtai, arī kā vietu, kur uzlādēties. Tas ļoti daudziem palīdzēja vieglāk tikt cauri gan pandēmijas laikam, gan citām krīzēm,” pauž S. Ikauniece.

Iespējas saglabāt ir, izpratnes – dažādas

“Katram kokam tā nozīmi var vērtēt no dažādiem aspektiem – te atkal jāatgriežas pie meža kā ekosistēmas pakalpojumiem kopumā. Viens būs ekonomiskais ieguvums. Saražotais skābeklis.

Mežs kā ekosistēma ir vērtība gan no bioloģiskā aspekta, gan no filozofiskās un garīgās puses: cilvēks, mežā gūstot atpūtu, tajā gan ierauga dabas daudzveidību, gan apjaus meža izmantošanas iespējas. Bieži daudzveidību un izciršanu, kas ir savstarpēji saistītas, var ieraudzīt vienlaikus.

Koka stumbrā noglabātais ogleklis. Ogas vai ziedi, vai lapas un viss pārējais, ko varam sev izmantot gan pārtikā, gan citādi: bērzu sula, rieksti, pilādžogas, kadiķogas, lapu slotiņas pirtij, liepziedi tējai u.tml. Koka stumbrs, lapas, zari vai saknes kā mājvieta daudzām citām sugām – putniem, sūnām, ķērpjiem, tauriņiem, vabolēm, gliemežiem un citiem. Un katrai koku sugai tas atšķiras, piemēram, ir ķērpju sugas, kuras dzīvo uz kļavas vai ozola mizas, bet nekad nedzīvo uz egles mizas,” skaidro S. Ikauniece.

Lai mežam un kokiem nezustu vērtības un funkcijas, jādomā par mežu saglabāšanu, kas ne visiem ir pašsaprotama. “Tieši tāpat kā cilvēkiem ir ļoti dažāda izpratne par to, kas ir mežs, tāda pati ir izpratne par to, kas tieši ir jāsaglabā. Kādam būs pieņemami, ja viņa sēņu vieta nebūs nocirsta, kādam gribēsies, lai aiz loga ir pieaudzis mežs, nevis izcirtums. Kāds priecāsies par peļņu no baļķu kravas. Kāda sirdi sildīs jaunaudze, kuras izaugušos kokus varēs izmantot viņa bērni. Kāds priecāsies par retām sūnām bioloģiski vērtīgā mežā. Kādu sajūsmīnās pastaiga starp veciem kokiem,” uzskaita eksperte. Viņa norāda, ka mežu saglabāšanas un atjaunošanas procesus uzrauga Valsts meža dienests un mūsu valstī ir normatīvo aktu sistēma, kas regulē meža izmantošanu un apsaimniekošanu (“Meža likums” un no tā izrietoši vairāki Ministru kabineta noteikumi). Likumdošana regulē koku ciršanu, atjaunošanu, nosakot izpildīt vairākas prasības un nosacījumus. “Mēs savu mežu pirms 15 gadiem izcirtām, taču nepilna gada laikā

vietā iestādījām jaunus kociņus – 3000 eglītes. Jā, mežs ir investīcija, bet tajā jāiegulda atpakaļ, jo tomēr gribas, lai ir, kur atkal pašam aiziet pasēņot. Un lai mazbērniem paliek mežs, kas to zina, kādi laiki pienāk,” teic meža īpašnieks Aizputes pusē Ivars. “Vecākiem kaimiņš no meža atstāja izcirtumu. Pārdeva kokmateriālus, atgriezimos ieguva malku trim gadiem, bet tālāk?” viņš salīdzina.

Vēl, protams, uz sabiedrības pleciem gulstas atbildība par mežu tīrību un sakoptību. “Apmeklējot dabas vietas, piemēram, dabas takas, neatstāt aiz sevis šo vietu sliktākā izskatā, nekā tā bija, pirms mēs te atnācām, nosacījums “Ko atnesi, to aiznes” ir spēkā vienmēr un joprojām!” viņa atgādina.

Tāpat DAP pārstāve vērs uzmanību, ka privāto mežu īpašniekiem projekta “LatViaNature” laikā ir pieejama pilotprogramma “Dzīvais mežs” dabas daudzveidības saglabāšanai mežos. “Dzīvais mežs” ir atbalsta programma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un veicināšanai privātajos mežos. Programmas īstenošanas laikā pirmo reizi Latvijā tiks testēta brīvprātīgā pieeja dabas vērtību saglabāšanā. “Programma paredz konsultatīvi un finansiāli atbalstīt privāto mežu īpašniekus, kuri savos mežos apņemas ievērot augstāku dabas daudzveidības saglabāšanas standartu, nekā to paredz normatīvo aktu prasības,” skaidro S. Ikauniece. Ar meža īpašnieku, kurš programmā iesaistās brīvprātīgi, noslēdz vienošanos uz četriem gadiem (2023–2026) par bioloģiskās daudzveidības veicināšanas pasākumiem un to īstenošanai paredzēto atbalstu.

Dalībai programmā prioritāri tiek atlasītas meža teritorijas ar augstāku dabas daudzveidības līmeni un potenciālu,” skaidro DAP eksperte.

Aizaugšanas divējādās lomas

Bieži laukos var novērot, ka ļoti daudzas zemju platības aizaug. Vai tas ir pieļaujami? S. Ikauniece teic, ka šis jautājums būtu jāvelk kopā ar bioloģiski vērtīgo zālāju izžušanu Latvijā, kas ir atsevišķa plaša tēma. “Latvija ģeogrāfiski atrodas mērenajā klimatiskajā joslā, un šai zonai dabisks process ir zemes aizaugšana ar kokiem. Tā ka jebkurā gadījumā Latvijā teritorija, kas netiek apsaimniekota un ir atstāta dabiskiem procesiem, aizaug ar kokiem. Jaunie kociņi iesejas un aug paši, par to, ka mums daudz izcērt mežus un vietā nav citu, nav jāuztraucas. Arī pamestās zemes, kuras neapstrādā, aizaug ar kokiem. Protams, ja meža īpašniekam ir vēlēšanās izaudzēt kvalitatīvu kokmateriālu ar augstāku tirgus vērtību, viņš izvēlas stādīt kociņus, iegādājoties stādus kokaudzētavās, kur to izaudzē no sēklīm, kas iegūtas īpašās sēklu plantācijās, kurās stādīti īpaši atlasīti koki, kuri dod labas kvalitātes kokus ar augstāku koksnes vērtību,” uzsver DAP pārstāve.

“Bet šis ir teritorijas plānošanas jautājums – ko pašvaldība un iedzīvotāji vēlas redzēt savā dzīvesvietas teritorijā. Ja tās ir lielākas mežu platības, tad viss kārtībā – tā ir iedzīvotāju vēlme. Ļoti daudz šajā ziņā var ietekmēt caur teritorijas plānošanas instrumentiem,” viņa norāda. “Ainavas plānošanas jautājums – vai, aizaugot iepriekš atklātām platībām, ne-

UZZIŅAI

- Koki attīra ne tikai gaisu, bet arī augsni ap tiem, palīdzot uzturēt mikroorganismiem draudzīgu vidi.
- Vienā dienā koks ir spējīgs izsūkt teju 400 litrus ūdens no zemes un izvaicēt gaisu.
- Mežs darbojas kā oglekļa piesaistītājs, jo fotosintēzes procesā koki piesaista oglekļa dioksīdu (CO₂) no atmosfēras, akumulējot oglekli un atbrīvojot skābekli.
- Viens koks ir spējīgs absorbēt pat 21,7 kg oglekļa dioksīda gāzes gada laikā un būs pārstrādājis aptuveni 1 tonnu oglekļa dioksīda 40 gadu vecumā.
- “Latvijas Valsts mežu” (LVM) apsaimniekotajos mežos katru gadu tiek absorbēti 15 miljoni tonnu CO₂. Kopā LVM mežos ir uzkrāti aptuveni 109 miljoni tonnu oglekļa.
- Liels koks dienā spēj saražot tik daudz skābekļa, cik nepieciešams četriem cilvēkiem.
- Koks ir izejmateriāls vairāk kā 5000 produktu: kokmateriāli, kurināmais, čiekuru sīrups, augļi, sulas.
- Sauta kalna Garā egle jeb dižegle ir šobrīd garākā egle un garākais koks Latvijā. Tā stiepijas 45,3 m augstumā, un tās zari plešas 4,4 m platumā. Tā atrodas Gaujas senkrasta kraujas malā, apmēram 11 km attālumā no Siguldas.
- Kaives Senču ozols (Sēmes pagastā Tukuma novadā) ir resnākais ozols Latvijā. Tā apkārtmērs ir 10,3 m, un tas ir 19 m augsts.
- Pasaulē vecākais dzīvais koks ir aptuveni 9550 gadus vecs. Vecā Tjikko (*Old Tjikko*) ir egle Zviedrijā.

AVOTS PĒC DAP EKSPERTES IETEIKUMA: ZAĻĀ DZĪVESVEIDA PORTĀLS UZLADETS.LV

zaudējam kādas nozīmīgas kultūrvēsturiskas ainavas,” viņa piebilst. Ainavas plānošanas jautājumi Latvijā pašreiz esot ļoti vāji organizēti un ļoti teorētiski – saplānot jau var visu ko, bet nav reālu finansiālu vai normatīvu instrumentu, kā tad novērst šo nozīmīgo ainavu degradēšanos aizaugšanas dēļ. Tāpat jāņem vērā, ka daudzi pļavu un citu lauksaimniecības zemju īpašnieki ir izmantojuši un turpina izmantot Eiropas Savienības finanšu instrumentus, kas atbalsta lauksaimniecībā neizmantojot zemju apmežošanu.

Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA “Kurzemes Vārds” un reģionālās izdevniecības.